

исполнения авторской творческой воли даже в переводах, однако некоторые переводчики считают допустимым передавать значение мысли автора приблизительно – и попадают из-за этого в логические и стилистические капканы. Во-вторых, переводчик должен не только превосходно понимать белорусский язык в его литературном варианте, но и учитывать особенности речи тех мест, откуда родом писатель. В-третьих, редактор, работая с рукописью перевода, должен иметь перед глазами и оригинальный текст. Таким образом, при переиздании сегодня большинства переводов углубленная редакция, а иногда и переработка текстов с участием переводчика, необходимы.

На сегодня произведений В. Быкова переведено на украинский язык мало. Но если с произведениями советского периода писателя украинские читатели могли познакомиться в переводах на русский язык, то новые тексты к ним вряд ли попали. Поэтому, выбирая сегодня текст для перевода, следует обратить внимание на рассказы из книги “Сьцяна” (Менск: Наша ніва, 1997), повесть, посвященную теме аварии на ЧАЭС “Ваўчыная яма” (Полымя. № 1 1999), а также мемуары Василя Владимировича “Доўгая дарога дадому” [7], “Парадоксы жыцця” (Минск: Беллітфонд, 2004). Связи В. Быкова с Украиной, влияние его творчества на литературный процесс этой страны могут стать темой для дальнейших – более широких – исследований.

Л и т е р а т у р а :

1. Бикав В. Афганець / В. Бикав // Березіль. – 2007. – № 1/2. – С. 17–59.
2. Бикав В. Ходілыці / В. Бикав; [пер. О. Ірванець]. – К.: Факт, 2003. – 196 с.
3. Биков В. Вовча зграя: повість / В. Биков; [пер. О. Жолдак] // Романи й повісти, 1973. – Вип. 3. – К.: Дніпро, 1975. – С. 3–104.
4. Биков В. Мертвим не болить: роман, повісті / В. Биков; [пер. Т. Кабржицька]. – К.: Дніпро, 1990. – 365 с.
5. Быкаў В. Воўчая зграя / В. Быкаў // Маладосць. – 1974. – № 7. – С. 13–104.
6. Быкаў В. Пахаджане / В. Быкаў. – Мн.: Логвінаў, 2003. – 192 с.
7. Быкаў В. У тумане / В. Быкаў. – Мн.: Мастацкая літаратура, 1989. – 382 с.
8. Лемцюгова В. П. Українська-білоруські слоўнік = Українсько-білоруський словник / В. П. Лемцюгова; [пад рэд. М. В. Бірылы, А. Я. Супруна]. – Мн.: Выш. школа, 1980.
9. Нарысы беларуска-українських літаратурних сувязей: Культурна-гістарычны і літаратурны аспекты праблемы / Нац. акадэмія навук Беларусі; Інстытут літаратуры імя Я. Купалы. – Мн.: Беларуская навука, 2002. – 363 с.
10. Феномен пагранічча: Польская, українська і беларуская літаратура – уплывы і ўзаемаўзбагачэнне = Феномен пограниччя: Польська, українська та білоруська література – взаємне проникнення і взаємозбагачення = Fenomen pogranicza: Polska, ukraińska i białoruska literatura – wzajemne przenikanie i wzbogacanie: зборнік артыкулаў / [пад рэд. С. Кавалёва і І. Набытовыча]. – Мн.: Кнігазбор, 2008. – 400 с.

Рудницька Н. М.

Луганський державний інститут культури і мистецтв

РЕЛІГІЙНІСТЬ СЕРЕДНЬОВІЧНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ЧИННИК ПРАГМАТИЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДУ ДАВНЬОГО ТВОРУ

Історично склалося так, що перед перекладачами незалежної України постало завдання перекласти величезний масив як сучасної, так і вже засвоєної світовою спільнотою наукової й художньої літератури. Особливо актуальними є проблеми,

пов'язані з перекладом хронологічно віддалених творів (надалі ХВТ), оскільки існує потреба в критичному узагальненні суперечливих підходів до передачі історичного колориту та в системному вивченні впливу історико-соціального та культурного контекстів ХВТ на їх переклад.

Прагматичний аспект перекладу вивчали Л. С. Бархударов [1], А. Д. Швейцер [9], Г. Єгер [19], Ю. Найда [20], особливостей перекладу ХВТ торкається Ф. Ніс [21], але чинники прагматичної адаптації сучасного перекладу ХВТ українською мовою, наскільки відомо, не були ще об'єктом окремого дослідження.

Мета статті – проаналізувати чинники прагматичної адаптації сучасного перекладу художнього твору середньоанглійського періоду та запропонувати перекладацьку стратегію щодо його адекватного перекладу сучасною українською мовою.

Завдання:

– вивчення проявів прагматичної адаптації перекладів “Кентерберійських оповідей” Дж. Чосера сучасною англійською [17], [18], [22], німецькою [11], [12], [13], [16], російською [7] та українською [8] мовами;

– виявлення найважливіших чинників прагматичної адаптації перекладів;

– вироблення на основі узагальнених результатів проведеного аналізу рекомендацій перекладачеві сучасною українською мовою.

Одним із найважливіших чинників прагматичної адаптації перекладу середньовічного художнього твору є більша релігійність тогочасного європейського суспільства порівняно з сучасним, і ця особливість має вирішальне значення при перекладі для передачі смислової ємності “Кентерберійських оповідей”; прихованих цитат з Біблії та іншої духовної літератури; імен католицьких святих; натяків на факти й події, пов'язані з християнством, що були загальновідомими в англійському суспільстві за часів Чосера.

Проблемам, пов'язаним з передачею смислової ємності “Кентерберійських оповідей”, вже приділялася увага [6]. Але говорячи про прагматичний аспект перекладу, необхідно наголосити, що смислова ємність цього твору є багатоплановою, і основним компонентом є те, що всі окремі оповіді з “Кентерберійських” можна розглядати як моральні алегорії – ілюстрації теоретичного трактату, роль якого виконує “Розповідь Священика” (проповідь). Ця розповідь відсутня в російському перекладі І. Кашкіна та О. Румера, так само, як і “Розповідь Абатиси”, що є майстерно обробленим переказом історії про диво Святої Діви – історії, популярної в Англії XIV століття [10, 233]. Відсутність цих двох оповідей у перекладі І. Кашкіна та О. Румера є, цілком ймовірно, наслідком прагматичної адаптації перекладу. Річ у тому, що вперше його було опубліковано в 30-ті роки XX століття в Радянському Союзі, і в тогочасному радянському суспільстві важко навіть уявити публікацію твору, в якому б релігійним принципам та поняттям надавалося б такого значення, як в оригінальному творі Дж. Чосера. Крім того, “Розповідь Абатиси” є сповненою сентиментальності і кричущого антисемітизму. Той факт, що її розповідає саме Абатиса, також можна трактувати по-різному. Це може бути критикою духовенства взагалі на прикладі духовної особи, що своєю оповіддю викликає ніжність та співчуття до маленького хлопчика та ненависть до всього єврейського народу. Але більш імовірно те, що Чосер як представник середньовічного європейського суспільства також поділяв стереотипне уявлення про єврейський народ як такий, що згубив Ісуса [10, 233].

Сучасне перекладознавство визнає можливість, а інколи навіть необхідність

існування перекладів неповних і оброблених для загальнодоступності [22, 47]. Але якщо йдеться про переклад, що претендує називатися повним і адекватним, нам видається необхідним уникати вилучення частин оригіналу. Водночас, такі частини “Кентерберійських оповідей”, як, наприклад, “Розповідь Абатиси”, мають супроводжуватися відповідним коментарем перекладача заради уникнення неправильного розуміння сучасним читачем їх особливостей (причини наявності сентиментальності та антисемітизму в межах однієї оповіді тощо).

Більша релігійність середньовічного суспільства, порівняно із сучасним, має також значення для перекладу прихованих цитат з Біблії та іншої духовної літератури. Так, пролог до “Розповіді Абатиси” складається з фраз, що взяті з псалмів та літургії Святої Діви [10, 242]. Першим читачам Чосера останні були, звісно, знайомі, тому цей пролог із самого початку налаштував їх відповідно. Читач сучасного перекладу потребує в такому випадку допомоги, натяку: перекладач має, принаймні, відтворити в перекладі прологу ритмомелодіку й патетику, характерні для псалмів в українських перекладах [4, 173].

Пролог до “Розповіді Другої Монахині” починається з чотирьох віршів, присвячених ліні. Сучасному пересічному читачеві навряд чи відомо, що такий вступ був звичайним у монастирській літературі, оскільки лінь вважалася одним із семи смертних гріхів, а бездіяльне життя найбільш сприятливим для появи останніх [10, 310]. На відміну від релігійної точки зору, у світській літературі цього періоду лінь вважалася невід’ємною складовою вишуканого кохання [там само], а Пані Лінь охороняє ворота Саду Кохання в “Романі про Розу” Гійома де Лорріса. Найімовірніше, що саме ці ворота Чосер має на увазі на початку “Пролога Другої Монахині”: “*The minister and the norice unto vices, / Which that men clepe in Englissh ydelnesse, / That porter of the gate is of delices...*” [15, 481], тобто “Служанка й нянька гріхів, / Яка англійською зветься “лінь” / Той страж воріт до чуттєвої насолоди...”. Звісно, сучасному читачеві з контексту навряд чи зрозуміло, що за “ворота” маються на увазі, адже навіть професійні перекладачі подекуди неправильно інтерпретують цей фрагмент: “*Пестунья всех грехов – ее народ / То называет Праздностью, то Ленью – / Всех смертных к адовым вратам ведет...*” [7, 469].

Тому необхідним видається введення до тексту перекладу пояснення, що включало б зауваження і з точки зору релігії, і світської літератури, адже автор поєднав їх і вклав у уста своєї героїні – черниці. Наприклад, ми пропонуємо такий варіант перекладу: “*А лінь – служанка й нянька всіх гріхів – / Ворота в Сад Кохання відкриває...*”

При передачі імен католицьких святих необхідність прагматичної адаптації виникає лише тоді, коли інформація, яку автор намагався передати своїм читачам-сучасникам, є недоступною пересічному сучасному читачеві. Наприклад, у “Загальному пролозі” в описанні Йомені згадується Св. Христофор – покровитель лісників: “*A Christophre on his brest of silver sheene*” [15, 4], тобто “срібна фігурка Св. Христофора блищала в нього на грудях”. Можна зустріти різні варіанти перекладу цього рядка, але в перекладах сучасною англійською це ім’я, як правило, не пояснюється: “*A silver Christopher medal shone on his breast*” [22, 4].

Так само і в перекладах німецькою “A Christophre” передається просто як “*ein Christophorusbild*” [13, 16]”. Відсутність пояснень видається дивною, адже в сучасних виданнях “Кентерберійських оповідей” в оригіналі вони, як правило, надаються [15, 4]. Свого часу І. Кашкін переклав: “*Истертый лик святого Христофора*” [7, 32], і

надав додаткову інформацію у “Примітках” наприкінці книги [7, 530]. Ми пропонуємо введення пояснення до тексту перекладу: *“На грудях він зображення носив / Святого Христофора – оборонця лісників”*.

У “Кентерберійських оповідях” міститься чимало посилань та натяків на факти й події, пов’язані з християнством. Ці факти, події та особи, пов’язані з ними, описані в Біблії або були загальновідомими в англійському суспільстві за часів Чосера. У сучасному суспільстві така інформація не є дуже поширеною, тому виникає необхідність прагматичної адаптації. Так, у “Загальному Пролозі” Чосер пише про Продавця індульгенцій: *“He seyde he hadde a gobet of the seyl / That Seint Peter hadde, whan that he wente / Upon the see, til Jhesu Crist hym hente”* [10, 22], тобто *“Він казав, що мав шматок паруса, / Що був у Святого Петра, коли той шов / По морю, до того, як Ісус Христос його схопив”*. Остання частина речення звучить сьогодні дивно. Але Чосер має на увазі диво, що описується в Євангелії від Матвія (14:29-31): *“І вилізиши із човна, Петро пішов по воді до Ісуса. Але, бачачи велику бурю, злякався, і зачав потопати, і скричав: “Рятуй мене, Господи!”... І зараз Ісус простяг руку і схопив його...”* [5, 22]. Отже, перекладаючи максимально близько до оригіналу, не обійтися без примітки з поясненням. З іншого боку, автор надає детальну інформацію про парус і подію, з ним пов’язану. Але ця інформація не є ключовою; важливим у цьому фрагменті є факт, що Продавець індульгенцій продавав так звані “реліквії”: *“... he hadde a pilwe-beer, / Which that he seyde was Oure Lady weyl. / He seyde he hadde a gobet of the seyl / That Seint Peter hadde... / He hadde a croys of latoun ful of stones, / And in a glas he hadde pigges bones”* [10, 22] (*“він мав пошивку, / Яка, як він казав, була серпанком Богоматері. / Він казав, що мав шматок паруса, / Що був у Святого Петра (...) / В нього був латунний хрест з камінням, / І у склі (раці) свинячі кістки”*).

Як відомо, у певних випадках прагматична адаптація полягає у вилученні окремих деталей, невідомих рецепторові перекладу, адже так можна досягти адекватного розуміння повідомлення рецептором перекладу [3, 142]. Саме таким способом чинить, наприклад, Є. Крижевич, вилучаючи подробиці стосовно паруса Св. Петра: *“... Аж по зав’язку повний був мішок / Свинячих і баранячих кісток, / Була там богородиці хустина / (Чи пошивки з подушки половина), / Шмат паруса апостола Петра / Був там також між іншого добра, / Латунний хрест у простих камінцях, / З господньої труни іржавий цвях...”* [8, 127].

І. Кашкін взагалі вилучає все, що стосується цієї “реліквії”, замінюючи її на іншу, краще знайому читацькій аудиторії, на яку він орієнтується: *“В своем мешке хранил чудесный плат / Пречистой девы и клочок холстины / От савана преславных кончины. / Еще был крест в цветных камнях-стекляшках, / Была в мешке и поросьячья ляжка...”* [7, 47]. Така заміна дозволяє передати в перекладі іронію, з якою автор оригіналу описує Продавця індульгенцій.

Висновки. У середньовічній Європі всі аспекти поведінки людини розглядали крізь призму семи смертних гріхів [10, 346], тобто останні виконували ту функцію, яку в сучасному суспільстві виконують психологічні теорії (фрейдизм, біхевіоризм тощо). Цей фактор необхідно враховувати для адекватного сприйняття і передачі в перекладі смислової ємності середньовічного європейського твору. Сучасний перекладач, якщо він хоче адекватно передати і натяки на факти й події, пов’язані з християнством, що були загальновідомими в англійському суспільстві за часів Чосера, і переклад прихованих цитат з Біблії та іншої духовної літератури, повинен брати до уваги ці факти. Серед перспективних напрямів подальших досліджень доцільно виділити

вивчення проблем перекладу фразеології ХВТ.

Л і т е р а т у р а :

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории переводов / Л. С. Бархударов. – М.: Междун. отношения, 1975. – 239 с.
2. Гаспаров М. Л. О переводимом, переводах и комментариях / М. Л. Каспаров // Литературное обозрение. – М.: Сов. писатель, 1988. – № 6. – С. 45-48.
3. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение: курс лекций / В. Н. Комиссаров. – М.: ЭТС, 2000. – 192 с.
4. Коптілов В. Теорія і практика перекладу: навч. посіб. / Віктор Коптілов. – К.: Юніверс, 2003. – 280 с.
5. Новий Заповіт / [Пер. з грецьк.]. – The British and Foreign Bible Society, Wheaton, 1991. – 296 с.
6. Рудницька Н. М. Передача смислової ємності історично віддаленого художнього твору при перекладі / Н. М. Рудницька. // [“Мова в контексті культури і міжкультурної комунікації”: Матеріали науково-практичної конференції]. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля. – 2007. – С. 33-36.
7. Чосер Дж. Кентерберийские рассказы / Дж. Чосер; [Пер. И. Кашкина, О. Румера]. – М.: Правда, 1988. – 560 с.
8. Чосер Дж. З “Кентерберійських оповідей”. Пролог. Розповідь мірошника / Дж. Чосер; [Пер. Є. Крижевича] // Всесвіт, 1978. – № 5. – С. 112-143.
9. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. – М.: Наука, 1988. – 275 с.
10. Chaucer G. Canterbury Tales / G. Chaucer // The Complete Poetry and Prose of Geoffrey Chaucer. – Holt, Rinehart and Winston, St. Louis, Missouri, 1977. – P. 1-398.
11. Chaucer G. Die Canterbury Tales. Übersetzt von Detlef Droese / G. Chaucer. – Manesse Verlag, Switzerland. – 567 s.
12. Chaucer G. Die Canterbury-Erzählungen. Aus dem Englischen übertragen von Martin Lehnert / G. Chaucer. – Frankfurt am Main: Insel Verlag, 1987. – 789 s.
13. Chaucer G. Die Canterbury-Erzählungen. Mittelenglisch und Deutsch / G. Chaucer // In deutsche Prosa übertragen von Fritz Kemmler. – Goldman Verlag, München, 1989. – 3 Bnd.
14. Chaucer G. Poetical Works of Geoffrey Chaucer. A new text with illustrative notes by Thomas Wright / G. Chaucer. – N.Y.: Hurst & Co. Publishers, 1900. – 631 p.
15. Chaucer G. The Canterbury Tales / G. Chaucer; [Ed. by A. C. Cawley]. – L.: David Campbell Publishers Ltd., – 1992. – 612 p.
16. Chaucer G. The Canterbury Tales. Die Canterbury – Erzählungen Mittelenglisch – Deutsch / G. Chaucer; [Üb. und erläutert von Heinz Bergner, Waltrand Böttcher u.a.]. – Stuttgart: Philipp Reclam Jun., 1996. – 565 s.
17. Chaucer G. The Canterbury Tales / G. Chaucer; [Transl. into Modern English by N. Coghil]. – L.: Harmondsworth. – 1977. – 343 p.
18. Chaucer G. The Canterbury Tales / G. Chaucer; [Translated into modern English prose by David Wright]. – L.: Barrie & Rockliff, 1964. – 299 p.
19. Jäger G. Translation und Translationlinguistik / G. Jäger. – Halle: VEB Max-Niemeyer, 1975. – 213 s.
20. Nida E.A. Meaning across Culture / E.A. Nida, W.D. Reyburn. – N.Y.: Maryknoll, 1981. – 186 p.
21. Nies F. Ältere Literatur Frankreichs verdeutchen: Sinn und Ziel / Fritz Nies // Ist Literaturübersetzen lehrbar? Beiträge zur Eröffnung des Studiengangs Literaturübersetzen an der Uni. Düsseldorf. Hrsg. von F. Nies, A. Glaap. – Tübingen: Günter Narr Verlag, 1998. – S.79-86.
22. The Canterbury Tales by Geoffrye Chaucer. Selected, edited and translated by A.Kent Hieatt and Constance Hieatt. – N.Y.: Bantam Books, 1982. – 423 p.

*Сапожник І. В.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ КОМЕРЦІЙНОГО ПРАВА
В ЮРИДИЧНОМУ ДИСКУРСІ**

Терміни за своїм визначенням указують на точні поняття або об'єкти, є зазвичай однозначними, особливо в правовій та комерційній сферах діяльності людини. Для